Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

16 януари 2014 година*

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по граждански дела — Регламент (ЕО) № 1346/2000 — Производство по несъстоятелност — Отменителен иск, предявен при производство по несъстоятелност — Местоживеене на ответника в трета страна — Компетентност на съда на държавата членка, в която се намира центърът на основните интереси на длъжника“

По дело C-328/12

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Bundesgerichtshof (Германия) с акт от 21 юни 2012 г., постъпил в Съда на 11 юли 2012 г., в рамките на производство по дело

Ralph Schmid, в качеството на синдик в образуваното срещу Aletta Zimmermann производство по несъстоятелност,

срещу

Lilly Hertel,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: A. Tizzano, председател на състав, K. Lenaerts, заместник-председател на Съда, изпълняващ функцията на съдия от първи състав, A. Borg Barthet, E. Levits и M. Berger (докладчик), съдии,

генерален адвокат: E. Sharpston,

секретар: K. Malacek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 10 април 2013 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за г-н Schmid, в качеството на синдик в образуваното срещу г-жа Zimmermann производство по несъстоятелност, от G. S. Mohnfeld, Rechtsanwalt,

— за германското правителство, от T. Henze и J. Kemper, в качеството на представители,

— за Европейската комисия, от W. Bogensberger и M. Wilderspin, в качеството на представители,

* Език на производството: немски.

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 10 септември 2013 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 3, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1346/2000 на Съвета от 29 май 2000 година относно производството по несъстоятелност (ОВ L 160, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 1, стр. 143, наричан по-нататък „Регламентът“).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-н Schmid, в качеството на синдик в производството по несъстоятелност, образувано срещу г-жа Zimmermann (наричана по-нататък „длъжникът“), и г-жа Hertel, с местожителство в Швейцария, по повод предявен отменителен иск.

Правна уредба

3 Съображения 2—4, 8, 12 и 14 от Регламента гласят:

„(2) Правилното функциониране на вътрешния пазар изисква презграничните производства по несъстоятелност да действат ефикасно и ефективно […]

(3) Дейностите на предприятията все по-често има[т] презгранични последствия и поради това все повече се регламентират от правото на Общността. Тъй като несъстоятелността на такива предприятия се отразява и на правилното функциониране на вътрешния пазар, е необходим акт на Общността, ко[й]то да изисква координацията на мерките, които трябва да се прилагат по отношение на имуществото на неплатежоспособния длъжник.

(4) С оглед правилното функциониране на вътрешния пазар е необходимо да се избегне практиката страните да бъдат подтиквани да прехвърлят авоари или съдебни производства от една в друга държава членка, за да придобият по-благоприятно правно положение (т.н[ар]. „forum shopping“).

[…]

(8) За постигането на целта, свързана с подобряването и ускоряването на производствата по несъстоятелност с презгранични последици, е необходимо и уместно разпоредбите за компетентността, признаването на съдебни решения и приложимото правото в тази област да бъдат включени в един правен акт на Общността, който да бъде задължителен и пряко приложим в държавите членки.

[…]

(12) Настоящият регламент дава възможност да се образува главно производство по несъстоятелност в държавата членка, в която се намира центърът на основните интереси на длъжника. Тази процедура има универсален обхват и цели включването на цялото имущество на длъжника. […]

[…]

(14) Настоящият регламент се прилага само към производствата, при които центърът на основните интереси на длъжника се намира в Общността“.

4 Съгласно член 1, параграф 1 от Регламента:

„Настоящият регламент се прилага за [колективните] производства по несъстоятелност, които налагат частичното или пълното лишаване на длъжника от права, както и […] назначаването на [синдик]“.

5 Озаглавеният „Международна компетентност“ член 3 от Регламента предвижда в параграф 1 следното:

„Съдилищата на държавата членка, на чиято територия е разположен центърът на основните интереси на длъжника, са компетентни да образуват производство по несъстоятелност. […]“.

6 Член 5, параграф 1 от Регламента предвижда:

„Образуването на производство по несъстоятелност не засяга вещните права на кредитор или на трето лице върху материални или нематериални блага, движими или недвижими вещи, независимо дали се отнася за определени вещи, или за съвкупности от неоценими блага, чийто състав се променя с течение на времето, които принадлежат на длъжника и в момента на образуването на производството се намират на територията на друга държава членка“.

7 Съгласно член 6, параграф 1 от Регламента:

„Образуването на производство по несъстоятелност не засяга правото на кредиторите да искат прихващане за техните вземания с вземания на [длъжника], когато такова прихващане е разрешено от приложимия закон към вземането на длъжника по несъстоятелността“.

8 Член 14 от Регламента е формулиран по следния начин:

„Когато след образуването на производството по несъстоятелност длъжникът възмездно се разпореди с:

— недвижим имот, или

— кораб или самолет, които са предмет на вписване в публичен регистър, или,

— ценни книжа, чието съществуване предполага вписване в регистър, предвиден[…] от закона,

действителността на действията се урежда от закона на държавата, на чиято територия се намира недвижимият имот или която води регистъра“.

9 Член 25, параграф 1 от Регламента гласи:

„1. Решенията за провеждането и приключването на производството по несъстоятелност, които са постановени от съд, чието решение за образуване на производството е признато съгласно член 16, както и конкордатът, който е одобрен от този съд, също се признават без никаква допълнителна формалност. Тези решения се изпълняват съгласно членове от 31 до 51, с изключение на член 34, параграф 2[,] от Брюкселската конвенция относно подведомствеността и изпълнението на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела, изменена с конвенциите за присъединяване към тази конвенция.

Първата алинея се прилага и за съдебни решения, които произтичат пряко от производството по несъстоятелност и които са тясно свързани с него, дори ако са постановени от друг съд.

[…]“.

10 Съгласно член 44, параграф 3, буква а) от Регламента същият не се прилага „в никоя държава членка, когато е несъвместим със задълженията по отношение на фалита, които произтичат от конвенция, която е подписана от тази държава с една или няколко трети страни, преди влизането му в сила“.

11 Приложение А към Регламента съдържа списък с производствата по несъстоятелност, визирани в член 1, параграф 1 от същия.

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

12 Г-н Schmid е синдикът, назначен в производството по несъстоятелност, образувано срещу длъжника на 4 май 2007 г. в Германия. Ответницата, г-жа Hertel, живее в Швейцария. Г-н Schmid предявява срещу нея отменителен иск пред германските съдилища, като претендира възстановяване в имуществото на длъжника сумата от 8 015,08 EUR, ведно с лихви. Този иск е отхвърлен от първоинстанционната и от въззивната инстанция като недопустим, тъй като съгласно правилата за международна компетентност той не подлежи на разглеждане от германските съдилища. Г-н Schmid подава ревизионна жалба пред Bundesgerichtshof.

13 Последният съд отбелязва, че спорът по главното производство попада в материалното приложно поле на член 3, параграф 1 от Регламента. В това отношение той се позовава на Решение от 12 февруари 2009 г. по дело Seagon (C-339/07, Сборник, стр. I-767) и припомня, че в това решение Съдът е постановил, че съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производството по несъстоятелност, са компетентни да се произнесат по отменителен иск, насочен срещу ответник със седалище в друга държава членка.

14 Според този съд обаче още не бил изяснен въпросът дали член 3, параграф 1 от Регламента се прилага и когато производството по несъстоятелност е образувано в една държава членка, а местоживеенето или седалището на ответника по отменителния иск е не в друга държава членка, а в трета страна.

15 Запитващата юрисдикция счита, че съгласно текста на член 3, параграф 1 от Регламента за целите на прилагане на тази разпоредба е достатъчно центърът на основните интереси на длъжника да се намира в държава членка. Доколкото обаче прилагането на този регламент предполага наличието на международен елемент, не е ясно дали последният трябва да е свързан с друга държава членка, или с трета страна.

16 При тези обстоятелства Bundesgerichtshof решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Компетентни ли са съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производство по несъстоятелност относно имуществото на длъжника, да разгледат предявен в рамките на това производство отменителен иск срещу ответник, чието местоживеене или седалище не е на територията на държава членка?“.

По преюдициалния въпрос

17 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество пита дали член 3, параграф 1 от Регламента трябва да се тълкува в смисъл, че съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производство по несъстоятелност, са компетентни да разгледат отменителен иск, предявен във връзка с това производство и насочен срещу ответник, който не живее на територията на държава членка.

18 За да се отговори на този въпрос, като начало следва да се припомни, че член 3, параграф 1 от Регламента предвижда само, че компетентни да образуват производство по несъстоятелност са съдилищата на държавата членка, на чиято територия е разположен центърът на основните интереси на длъжника. В случая по главното производство центърът на основните интереси на длъжника се намира в Германия.

19 Преди всичко обаче следва да се прецени дали, когато единственият международен елемент на разглежданите отношения е свързан с държава членка и трета страна, компетентни съгласно член 3, параграф 1 от Регламента да образуват производство по несъстоятелност са съдилищата на държавата членка, или пък международната компетентност трябва да се определи чрез прилагане на националното право на тази държава членка.

20 Що се отнася до въпроса, който се поставя в тази връзка, а именно дали, за да е приложим Регламентът, при всички случаи трябва да са налице международни елементи, в смисъл че в обхвата на Регламента попадат само отношения, които в определени аспекти са свързани с две или повече държави членки, следва да се отбележи, че подобно общо и абсолютно условие не произтича от текста на разпоредбите на Регламента.

21 Всъщност, както припомня генералният адвокат в точка 25 от заключението си, нито член 1 („Приложно поле“) от Регламента, нито приложение А към Регламента, което съдържа списък с производствата по несъстоятелност, визирани в този член, ограничават приложимостта на Регламента по отношение на производствата с международен елемент в посочения в предходната точка смисъл. Същото важи и за съображение 14 от Регламента, съгласно което същият не се прилага само когато центърът на основните интереси на длъжника е извън Европейския съюз.

22 Без съмнение, прилагането на редица разпоредби на Регламента предполага наличието на елементи, свързани с територията или с правния ред най-малко на две държави членки, като например член 5, параграф 1 от Регламента, съдържащ правило относно вещните права на трети лица върху имуществото на длъжника, което към момента на образуването на производството се намира на територията на „друга държава членка“, или пък разпоредбите на глава III от Регламента, отнасяща се до „вторичните производства по несъстоятелност“, които касаят само вторичните производства, образувани в друга държава членка.

23 Други разпоредби от Регламента обаче, като членове 6 и 14, не съдържат подобни изрични ограничения. Освен това член 44, параграф 3, буква а) от Регламента предвижда, че същият не се прилага в никоя държава членка, когато е несъвместим със задълженията по отношение на несъстоятелността, произтичащи от конвенция, която преди влизането му в сила тази държава е подписала с една или с няколко трети страни. Тази разпоредба обаче би била по принцип излишна, ако въпросният регламент не се прилагаше към отношенията между държава членка и трета страна.

24 Що се отнася, в този контекст, до разпоредбите на Регламента, които не предвиждат изрично международен елемент, свързан с поне две държави членки, следва да се приеме, че преследваните с Регламента цели, така както произтичат от неговите съображения, също не подкрепят тясното тълкуване на приложното поле на Регламента, предполагащо задължителното наличие на такъв елемент.

25 Всъщност, макар от съображения 2—4 от Регламента да личи, че целта му е да осигури „правилното функциониране на вътрешния пазар“, от посоченото съображение 4 все пак следва, че тази цел изисква в частност „да се избегне практиката страните да бъдат подтиквани да прехвърлят авоари или съдебни производства от една в друга държава членка, за да придобият по-благоприятно правно положение (т.н[ар]. „forum shopping“)“. В съображение 8 от Регламента се посочва целта да се „подобря[т] и ускоря[т] производствата по несъстоятелност с презгранични последици“, а в съображение 12 от Регламента — че производствата по несъстоятелност, спрямо които се прилага Регламентът „има[т] универсален обхват и цел[ят] включването на цялото имущество на длъжника“. Тези цели могат да обхващат не само отношенията между държавите членки, а предвид естеството и начина, по който те са формулирани, и всяко презгранично положение.

26 Накрая, основание за ограничаване на приложното поле на Регламента до положения, които трябва да бъдат свързани с поне две държави членки, не дават и конкретните цели на член 3, параграф 1 от Регламента.

27 В това отношение следва да се припомни, че тази разпоредба съдържа единствено правило за международна компетентност, съгласно което „[с]ъдилищата на държавата членка, на чиято територия се намира центърът на основните интереси на длъжника, са компетентни да образуват производство по несъстоятелност“. Така, целта на член 3, параграф 1 от Регламента, тълкуван в светлината на съображение 8 от същия, е да осигури предвидимост и оттам правна сигурност, що се отнася до съдебната компетентност в областта на несъстоятелността.

28 Съдът вече е постановил, че за да се определи компетентният да образува производството по несъстоятелност съд, трябва да се установи кой е центърът на основните интереси на длъжника към датата на подаване на молбата за откриване на производство по несъстоятелност (вж. Решение от 17 януари 2006 г. по дело Staubitz-Schreiber, C-1/04, Recueil, стр. I-701, точка 29). Както отбелязва генералният адвокат в точка 29 от заключението си, на този ранен етап може да не е известно, че е налице някакъв международен елемент. Определянето на компетентния съд обаче не може да бъде отлагано до локализирането на отделните елементи от значение за производството (като местоживеенето на евентуалния ответник по вторичен иск) извън центъра на основните интереси на длъжника. Всъщност изчакване до момента, в който тези елементи ще са известни, би попречило на постигането на целите да се подобрят и ускорят презграничните производства по несъстоятелност.

29 Поради това прилагането на член 3, параграф 1 от Регламента по принцип не следва да зависи от наличието на международен елемент, свързан с друга държава членка.

30 При тези условия, що се отнася до конкретния въпрос дали съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производството по несъстоятелност, са компетентни да разгледат предявен във връзка с това производство отменителен иск срещу ответник, който не живее на територията на държава членка, следва да се припомни, че в точка 21 от Решение по дело Seagon, посочено по-горе, Съдът постановява, че член 3, параграф 1 от Регламента трябва да се тълкува в смисъл, че предоставя на съдилищата на държавата членка, компетентна да образува производство по несъстоятелност, и международна компетентност да разглежда исковете, които пряко произтичат от това производство и са тясно свързани с него.

31 Действително в точка 25 от посоченото решение Съдът също така приема, че тези съдилища следователно са компетентни да се произнесат по отменителен иск, предявен във връзка с производството по несъстоятелност и насочен срещу ответник със седалище в друга държава членка.

32 Все пак фактът, че в същото решение Съдът се ограничава да констатира, че образувалият производството по несъстоятелност съд е компетентен да се произнесе по исковете, насочени срещу установените в друга държава членка ответници, не е достатъчен, за да се заключи, че подобна компетентност е изначално изключена, когато ответникът е установен в трета страна, след като Съдът не е бил призован да се произнесе по този въпрос. Всъщност ответната страна по дело Seagon, посочено по-горе, е била установена в държава членка.

33 Освен това се налага изводът, че целите, преследвани с член 3, параграф 1 от Регламента, а именно да се осигури, както бе припомнено в точка 27 от настоящото решение, предвидимост на съдебната компетентност в областта на несъстоятелността и оттам — правна сигурност, са в подкрепа на тълкуване в смисъл, че тази разпоредба предоставя и компетентност за произнасяне по отменителен иск, предявен във връзка с производството по несъстоятелност и насочен срещу ответник, който живее в трета страна. Всъщност хармонизирането в Съюза на правилата за съдебна компетентност, що се отнася до предявените във връзка с производството по несъстоятелност отменителни искове, допринася за постигането на тези цели, без значение дали местоживеенето на ответника е в държава членка или в трета страна.

34 Този извод не може да бъде поставен под съмнение поради факта, подчертан от германското правителство по време на съдебното заседание, че ответникът по такъв отменителен иск ще бъде призован пред съд със седалище в държава, различна от тази по местоживеенето му.

35 Всъщност следва да се приеме, че възприетият в Регламента критерий за определяне на съда, компетентен да разгледа този иск, а именно центърът на основните интереси на длъжника, по принцип е предвидим за ответника и същият може да го вземе предвид, когато участва с длъжника в сделка, която може да бъде обявена за недействителна в рамките на производство по несъстоятелност. При тези обстоятелства целите за предвидимост на съдебната компетентност в областта на несъстоятелността и за правна сигурност, произтичащи от съображение 8 от Регламента, както и евентуално целта, посочена в съображение 4 от Регламента, да не се допуска страните да бъдат подтиквани да прехвърлят авоари от една държава в друга или да избират конкретен съд, за да придобият по-благоприятно правно положение, надделяват над грижата да се избегне призоваването на ответника пред чужд съд.

36 Освен това не може да бъде приет и доводът, че за съдилищата на трета страна не съществува задължение за признаване или за изпълнение на което и да е решение на компетентен съд от Европейския съюз, или, с други думи, че в случай на ответник с местоживеене в трета страна прилагането на член 3, параграф 1 от Регламента би било лишено от полезно действие.

37 Всъщност, както подчертава генералният адвокат в точки 36 и 38 от заключението си, обстоятелството, че разпоредбите на Регламента относно признаването и изпълнението на решения, постановени от образувалия производството по несъстоятелност съд, не са задължителни за трети държави, не изключва прилагането на съдържащото се в член 3, параграф 1 от този регламент правило за компетентността. Нещо повече, дори в даден случай да липсва възможност за признаване и изпълнение на съдебни решения въз основа на самия регламент, понякога е възможно да се получи, по силата на двустранен договор, признаване и изпълнение на постановено от компетентния съд решение.

38 Освен това следва да се отбележи, че дори когато държавата, в която живее ответникът, не признае и не изпълни по силата на двустранен договор такова решение, същото може да бъде признато и изпълнено от другите държави членки съгласно член 25 от Регламента, по-конкретно в случая, в който част от имуществото на този ответник се намира на територията на някоя от тези държави.

39 С оглед на всичко изложено по-горе на поставения въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Регламента трябва да се тълкува в смисъл, че съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производството по несъстоятелност, са компетентни да разгледат предявен във връзка с това производство отменителен иск срещу ответник, чието местоживеене не е на територията на държава членка.

По съдебните разноски

40 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Член 3, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1346/2000 на Съвета от 29 май 2000 година относно производството по несъстоятелност трябва да се тълкува в смисъл, че съдилищата на държавата членка, на чиято територия е образувано производството по несъстоятелност, са компетентни да разгледат предявен във връзка с това производство отменителен иск срещу ответник, чието местоживеене не е на територията на държава членка.

Подписи